

xiv. 7810 - 1946. III. 1. - vegyes - szlcs;
 7903 - " V. 17. - kételez - szlcs;
 7964 - " VII. 3. - tört. - szlcs.

Küldetés: Szombathely, 1912. dec. 30. - an. av. útir. 1478/946 jíz.

exp.
 1946 III 5.
 g.

Elforgatom!

VI/11. készlet

Előszó, elforgatom!

1946. 17/12.

12-80-100

A 1328/1946 sz. 1328/1946 sz. 1328/1946 sz. 1328/1946 sz.	
S ÁLLAMTUDOMÁNYI KARA.	
1328	1945/1946 sz. 1328/1946 sz.
Évk: 1946 évi	június hó 7 n.
Előzet: _____	
dr. melléklet. Utóirat: _____	

Bizalmas kiadás:

Dr. Speller kollégán
 Dr. Bogdányi Ferenc
 professzor megalapozott.

1946. június 7.

Állam-
 c. K. delián

A VÁLTÓ KIFEJLŐDÉSE
ÉS A
VÁLTÓKÖTELEZETTSÉG ALAPJA.

Doktori értekezés a váltójog tárgyköréből.

I r t a:

Svassza Lóránd
jogszigorló

A 2073

A váltónak a kereskedelmi, ill. a közgazdasági életben kiváló jelentőségű szerepe van. A váltó, mint olyan, nem céltudatos, tervszerű, úgynevezhető öncélú konstrukció, hanem a követelésbizonyításának, átruházhatóságának, forgalomképessé tételének magasabbrendű "eszköze". Természetes tehát, hogy a váltó eredetének vizsgálatánál hosszas fejlődési folyamatot szemlélhetünk, s az ókori görög jog *syngrapha* és *chriographum debitum* néven nevezett adósleveleitől, valamint a régi Egyiptom jogának kötelezvényeitől hosszú ut vezet addig, amíg a váltóhoz hasonló, de azzal csak az elérni kívánt cél azonossága tekintetében egyező, lényeges alkatelenek vonatkozásában azonban különböző kezdetleges váltószerű kötelezvények olyan követelésforgalmi jogeszközökké váltak, amelyekben a váltót más rokonjelenségek-től elválasztó tulajdonságok mindegyike felismerhető.-

Ha valamely jelenség, vagy jogintézmény történetével foglalkozunk, természetesen felmerül az a kérdés, hogy miből eredt a jelenség és mikortól tekinthető annak, ami.-

A váltó történetének kezdőpontjaként csak azt a kort tekinthetjük, amikor már megszületett a követelések forgalomképesé tételének olyan jogeszköze, amely jogeszközben a váltó alap tulajdonságainak minimuma feltalálható. Ez természetes. Az a kor, amelyben eme determinatív jogi alaptulajdonságokat feltüntető jogeszközt találunk, a X. század utáni időkben van, amikor az északolasz városállamok világkereskedelmi tényezőkként működnek. Ez az idő az, amely szükségessé teszi a kereskedelem fokozatos fejlődése révén a tartozások és követelések lehetőleg egyszerűbb és legbiztosabb kiegyenlítésének és általában a hitelobligációk gyors lebonyolításának lehető módját. - Különös jelentősége van ennek a középkorban, amikor a kezdetleges biztonsági és közlekedési közállapotok a pénzforgalmat igen nehézvé tették, de ezenkívül a fizetési eszközként leginkább használt fémpénz sokféle fajtája, valamint a pénzexport tilalmak szintén komoly gátjai voltak a forgalmi életben oly fontos számára, zavartalan pénzforgalomnak. A városállamok egyrészt pénzügyi okokból, másrészt szuverenitásuk érvényesítéseként külön-külön típusu pénzt veret

tek, amely valuta különbözőség miatt szükséges sűrű átváltás azután külön nagy üzletággá fejlődött ki. A campsores, a kor bankárjai bizonyos összeg lefizetése ellenében közjegyzői okiratban kötelezettséget vállaltak arra, hogy ők, vagy megbízottjaik meghatározott helyen, a kifizetés helyén érvényes valutában kifizetik a felvett összeg ellenértékét.-

Ha valakinek ebben az időben idegen pénzre volt szüksége, hogy azzal külföldi bevásárlásainál fizessen, vagy külföldi tartozásait kiegyenlitse, a pénzt, mint árut adás-vétel útján kellett megszereznie. Ezzel a pénzadási művelettel a középkorban említett campsorok foglalkoztak. Azt a műveletet, amikor a pénzt egyszerűen átváltották a kívánt idegen pénzre: cambium locale névvel, a fentebb tárgyalt esetet pedig, vagyis a megbízó külföldi fizetésének teljesítését: cambium traiectionem névvel jeölték.-

A váltó történetének vizsgálata során kétértelműségi kivétel megállapítható, hogy az ókor a váltót nem ismerte, de a pénzátutalás szükségessége már ekkor is fennforgott. A pénzátutalás pedig oly módon történt, hogy okiratot /:cautio:/ állított-

tak ki, mely a megbízó, a pénzt átutalni kívánó fél és a bankár /:argentarius:/ között létrejött megállapodás bizonyítására szolgált. A cautionnak nevezett okirat mellé a bankár az okirat kiállításával egyidőben két levelet is adott. A levelek egyikében felhívta a fizetés kikötött helyén lakó megbízottját, akivel üzleti kapcsolata volt, hogy a fizetést a nála jelentkezőnek teljesítse, a másik levelet pedig a megbízó annak a címére küldte el, aki azzal a pénz felvételénél igazolta magát.-

A középkorban a forgalom élénkülésével a pénz tényleges elküldését mellőzték, mert a litterae traiectionis ezt teljesen pótolta, illetőleg feleslegessé tette. Később az okirat kiállítását is mellőzték, hiszen az élénk forgalmi élet a nehézkes okirati formát nem kedveli, s mindazon joghatásokat, amelyek eredetileg az okirathoz fűződtek, a kísérő levélre ruházták át.- Természetes fejlődési folyamat volt ez, hiszen a kísérő levél egyrészt elismerte a pénz átvételét, másrészt annak fejében más helyen való fizetésre vonatkozó ígéretet tartalmazott.-

A szóbanforgó levelet azután a megbízó

magával vitte és a fizetés helyén a bankár megbizottjának bemutatta s ennek ellenében az összeget megkapta, vagy a levelet elküldte annak, akivel szemben tartozása volt s aki a levélben a pénz felvételére jogosítva volt. Ezzel egyszers- mint meg is született a váltó és pedig az u.n. saját váltó alakjában, mely mint ő s váltó forma, csak később alakul át idegen váltóvá, melyben már nem a bankár tesz fizetési ígéretet, hanem a fizetési ígéret megtételére megbizottját hívja fel.

Mivel azonban - mint érintettük - az idegen pénzt árunak tekintették, ezt az ügyletet is csupán olyannak tartották, amellyel a megbízó az ügyletkötés helyén érvényes pénzzel - a pecunia praesenssel - a fizetés, vagy mondhatjuk, a vett idegen pénz felhasználásának helyén érvényes és rendelkezésre álló pénzt - a pecunia absens-t - vett. Valóban nem egyéb ez az ügylet, mint emptio, vel commutatio pecuniae absentis vel futurae pro pecunia praesenti. Ez a levél útján való pénzváltási ügylet volt: cambium per litteras, más megjelölés szerint: cambium impurum, vagyis nem tiszta pénzváltás szemben az azonnali tényleges pénzváltással: cambium purum-mal.-

Emlitettük, hogy kezdetben a campsor közjegyzői okiratban tett ígéretet arra, hogy a kikötött helyen ő maga, vagy megbízottja fizetni fog a megbízónak, vagy a megbízó megbízottjának. Solvere promitto per me vel per nuntium meum tibi, vel nuntio tuo szól az ígéret a váltók egykoru szövegében.-

A későbbi fejlődés során alakult ki a szokás, amely szerint - mint említettük - egy másik okiratot is állítottak ki, az u.n. tracta-t, amely levélben a bankár a vele üzleti összeköttetésben lévő külföldi megbízottját a fizetés teljesítésére utasítja.-

Előfordult, hogy a campsornak olyan helyen kellett fizetést eszközölnie, ahol vele üzleti nexusban álló bankár nem volt. Ilyen esetben olyan helybeli campsor közreműködését kellett igénybe venni, akinek a kikötött helyen való teljesítéshez szükséges üzleti összeköttetése megvolt s az ennek fizetett közvetítési díj felszámítása mellett vállalkozott a teljesítésre. Amikor az üzleti forgalom fellendült s ezzel a váltóforgalom is megnövekedett, a vásárokon létesített fióktelepek révén idegen segítség nélkül

is lehetett bárhová utalványozni, mert a vásári fióktelepek rendszerint mindenütt tudtak fizetni, ami széleskörű forgalmuk mellett természetes is volt.-

Ha a váltóvá fejlett pénzádásvételi ügylet fejlődési szakaszait megfigyeljük, látjuk, hogy annak végeredményben 4 résztvevője van. Nem jöhet létre az emptio pecuniae absentis másként, csak ha a bankárt, a campsort a megbízó, a remittens megbizzza s a levél /:a váltó:/ bemutatója, a praesentans cselekménye alapján a kifizetésre utasított személy a commandatorius köteleiségének eleget tesz.-

Említettük, hogy a pénzáttutalásnak sajátos és az üzleti forgalom formáló hatása alapján végső fejlettségi fokán a váltó keletkezéséhez vezető módja az északolasz városállamok egymásközi forgalmában alakult ki. A középkori olasz jog azonban a váltó jellegi megítélése tekintetében elüt a modern váltójogoknak a váltó jogi természetét illető álláspontjától. A középkori olasz joga a váltót nem tekintette a váltó létrejöttének alapját alkotó jogügylettől független jogi kötelezettséget megállapító sajátos

természetű okiratnak. A váltó kellékei ebben az időben még nincsenek szigorúan előírva. A váltó szerepe ebben a korban bizonyítéki csupán. A campsor felelősségre vonása sem a kísérő levél alapján, hanem a közjegyzői okiratban vállalt alapügyleti kötelezettség alapján történt.-

Tekintettel arra, hogy a campsor a váltóban a valuta átvételét elismerte, később merőben ezen az alapon is felelőssé volt tehető, s így alakul ki lassan az a jogi nézet, mely feleslegesnek tartotta az alapügylet külön közjegyzői okiratba foglalását s elegendőnek tartotta azt a levelet, amelyben a bankár a pénz átvételét elsimeri és felhívást intéz a fizetésre. Ez a fejlődési forma annál könnyebben honosodott meg mert hiszen - mint arról a fejlődés vázolásánál szóltunk - a közokirat kiállításával együttjáró a formakényszer adta nehézkesség és költség a forgalmat, amely az egyszerű ügylettípusokat kedveli, erősen gátolta.-

Igy alakult ki az önálló váltó, amely mellett a saját váltó egyre ritkábbá lesz, annál is inkább, mert gyakran az uzsora kölcsönök leplezésére használták, az uzsorát pedig a kamat-

ellenes egyházi hatóságok erősen üldözték. Ezzel szemben mind általánosabbá lett a campsorok által egyoldalulag kiállított, az ezidőben littera di pagamento néven nevezett levél használata, amelynek egyszerű kibocsátása elegendő alap volt a campsor felelősségre vonására. Ez a szokásjogi tétel ezután később általános érvényű jogszabállyá lett.-

Az idegen váltó formájában kibocsátott levélhez fűződő, a váltóéval sinonim joghatások elismerése, az alapügylettől abstrahált, tisztán a váltón alapuló /:váltó:/ jogikonzekvenciák jogelvi győzelme jelenti tulajdonképpen a váltó születési időpontját, mert ettől az időtől kezdve beszélhetünk olyan adóslevél típusról, amely a hozzá hasonló értékpapiroktól éles elkülönülést mutat.-

A VÁLTÓJOG KIALAKULÁSA:

A váltót - mint azt már kiemeltük - a gazdasági szükséglet formálta minden más adóslevélből elütő speciális követelésforgalmi tényezővé. Természetes dolog, hogy a váltóra vonat

kozó különleges, a váltó sajátságainak megfelelő jogszabályok összesége; a váltójog nem választható el a váltónak attól a funkciójától, amelyet a gazdasági életben betölt. A váltónál szükséghépen figyelembe jövő gazdasági szempontok honorálása és a váltó gazdasági céljának szem előtt tartása vezetett a váltójogi szabályok megalkotásához.-

Az első váltójogi szabályokat a vásárokon kialakult szokásjogi szabályokban találjuk meg. A cambium nundinalium vel feriorum volt a váltó rendszerinti alakja - a cambium regulare - a váltóüzlettel foglalkozó campsorok monopóliumai révén ezek a szokásjogi szabályok csamem egész Európában egységesen fejlődtek ki s viszonylag korán, már a XIV.sz-ban írásba foglaltattak. Amikor a campsorok monopóliumai megszűntek az egységes váltójogfejlődést a partikuláris jogfejlődés váltotta fel. Minden állam /:város:/ saját váltójogával élt.-

A géptechnika korával beköszöntő kapitalisztikus gazdasági rend kifejlődésével megindul a váltójog egységesítésére irányuló mozgalom előbb államokon belül, majd államközi vi-

szonylatban is./:Ordonance de Commerce 1673 és a Code de Commerce III.k.1809, az Allgemeine Deutsche Wechselordnung 1847, az 1882.évi angol váltó és csekk törvény, az 1840.évi XV.t.c. és az 1876.évi XXVI.t.c.- Az 1910-ben tartott hágai államértekezleten 37 európai és tengerentúli állam részvételével Szabályzat tervezetet és Egyezmény tervezetet fogadtak el. Az Egyezmény és Szabályzat államonkénti törvénybe iktatását a világháború megakadályozta. A háború után a népszövetség által egybehívott váltó és csekk konferencia /:1930:/ munkálkodott a váltójog egységesítésén.-

A VÁLTÓ SZEREPE A GAZDASÁGI ÉLETBEN:

A váltó kiállításának alapja mindenkor valamely korábban létrejött jogügylet. Felvethető a kérdés: mi az oka annak, hogy a legvariábilisabb magánjogi ügylettípusok legszivesebben a váltó és nem egyéb kötelmi papír alakját öltik magukra? A felelet egyszerű: ha a váltó gazdasági jelentőségére figyelünk. A váltó az a kötelmi papírtípus, amely a hitelezőnek a legtöbb

előnyt biztosítja. A váltó a forgalomban könnyen felhasználható, ezért kedvelt értékpapir, de különös jelentősége abban áll, hogy az adóssal szemben való érvényesítés vonatkozásában egyenlő álló. Ezért van, hogy az adós gyakran csak akkor számíthat valamely ügylet létrejöttére, ha már előzőleg hajlandó a megkötendő ügyletből kifolyó kötelezettségét váltónyilatkozat megtételével vállalni.-

Természetes a váltó iránti rokonszenv a kereskedelmi világban, hiszen a hitelező könnyebben érvényesítheti és értékesítheti a váltókövetelést minden más követelésnél, ha a követelés kiegyenlítése a lejárat előtt bizonytalanná válnék a váltóhitelező biztosítékot követelhet, a lejáratkor a fizetés megtagadása esetén a gyors és egyszerű váltóeljárás útján érvényesítheti hitelezői jogát. A kereskedelem nagy mértékben él a hitellel, természetes tehát, hogy a váltót a legkülönbözőbb célokra fel tudja használni és ezért a váltó a gazdasági élet nélkülözhetetlen hitelforgalmi eszközévé vált.-

A gazdasági élet szukcesszive tökéletesítette a váltót, hogy ezáltal a forgalmi élet i-

gényeit minél inkább kielégítse, de igen sok módot talált arra is, hogy a váltó felhasználási lehetőségeit szaporítsa. Joggal állithatnók, hogy ez a két törekvés volt az, amelynek a váltó rendkívüli elterjedtségét köszönheti, amely a váltónak az egyéb papirok közül messze kiemelkedő jelentőségét, sőt a fejlődés későbbi fokán új típusként való megszületését is eredményezte.-

Ha a váltó sokrétű gazdasági szerepével s eme sokféle szerepének megfelelő gazdasági jelentőségével kívánunk foglalkozni, azt nem tehetjük másként, csak úgy, ha vizsgálat alá vesszük azokat a tevékenységeket, amelyeket a váltó főként mint fizetési eszköz, a gazdasági életben betölt.-

A váltó funkcióinak előfeltétele a váltó két alaptulajdonságán nyugszik. A váltó egyik alaptulajdonsága az, hogy bár mindegyik valamely előzőleg megkötött jogügylet alapján állittatik ki, a váltóban tett fizetési ígéret mégsem a korábban kötött jogügyletre tekintettel, nem mint a jogügyletből folyó, az abban tett ellenszolgáltatási ígéret beváltásától függő ígéret tétetik, hanem tisztán a váltó alapján. A másik alaptu-

lajdonság pedig az, hogy a váltó minden újabb átruházása növeli a behajthatóság valószínűségét. Jellemző előnyös sajátága a váltónak, hogy gyakran alkalmasabb fizetési eszköz, mint a pénz mert - különösen külföldön teljesítendő fizetéseknél - jelentékeny költség megtakarítással jár a váltóval való fizetés, sőt esetleg árfolyamnyereség is elérhető vele. Ha a váltónak a külföldi fizetéseknél betöltött előnyös szerepét nézzük, s azt, hogy a váltótörvények az országonkénti eltérésektől eltekintve, mindenütt egyazon jogelvi alapon épülnek fel, mondhatjuk, hogy a váltó a nemzetközi forgalomban úgy szerepel, mint egységes nemzetközi valuta.-

Mondottuk, hogy a váltóban vállalt, vagyis a váltókötelezettség az alapügylettől abstrahált kötelezettség. Ennek a ténynek jogi jelentősége az üzleti ~~élet~~ élet mindennapos konkrét gyakorlati esetei kapcsán válik egészen szemmel láthatóvá. Ha valaki valamely - mondjuk - adásvételi ügyletből folyó fizetési kötelezettségét váltói kötelezettségként vállalja, ezzel az alapadásvételi ügylettől független fizetési kötelezettséget vállalt. A váltó aláírása mindenkor

feltételezi a "mögöttes" ügylet zavartalan lebonyolítását, aminek ellenkezőjére állításának valósága esetén sem hivatkozhatik a váltóadás.-

Ha ennek a nagyfoku váltóhitelezői biztonságának a szempontjából szemléljük a váltó sajátosságait és gazdasági szerepét, szinte eltörpül, bár jelentéktelen a váltónak az a további előnye, hogy a váltókövetelés gyors behajtására rigorozus szabályok állanak fenn.-

A váltó jellegzetességeként gyakran emlegetett váltószigor: rigor cambialis lényege azonban szintén abban van, hogy a váltóadás a váltóban adott fizetési ígéretéért azért és úgy felel, mert az ígéretet megtette és ahogyan megtette.-

A váltó természetes velejárója az, amit a "szövegkötöttség" névvel jelölhetnénk meg. A váltó forgalomra szánt papír. A váltót értékhelyettesítő eszközként csak akkor fogják elfogadni, ha a váltó tartalmában, amely a váltó érték helyettesítő jellegét magában foglalja, teljesen meg lehet bízni. A váltó szövegének tehát olyanaknak kell lenni, hogy bizonytalanságra, vagy ellentétes interpretációra okot, ill. módot ne adjon.

A többféle szövegmagyarázatot engedő váltó -
nem váltó-

Kérdés tehát, hogy mi teszi a váltót váltóvá? Elsősorban az, hogy az egyszerű pénzkövetelést letisztítják a szubjektív körülményektől, a pénzkövetelést absztrakt fizetési ígéretté, tehát pénzt-helyettesítő eszközzé alakítják át.- Ebből következik aztán, hogy mivel a váltó a pénzkövetelést tökéletesen inkorporálja, független a váltó továbbadójának szubjektív hitelezői minőségétől, ennél fogva alkalmas a jóhiszemű megszerzésre. Végül a kibocsátó és a forgató felelőssége következtében a főváltóadás valóságos hitelképességétől független kötelezettséget jelent.-

A váltó eme tulajdonságai teszik érthetővé, hogy a váltó főként a nemzetközi fizetéseknél jut pótolhatatlan szerephez, mert a váltóátruházás in praxi nemcsak ugyanolyan értékű, mint a készpénz fizetés, hanem gyakran előnyösebb is annál. Ha nem is szólunk arról, hogy a pénzküldés veszéllyel és a küldés tartama alatt kamatvesztéssel jár, még a nemzetközi postautalvány útján való átutalásnál is előnyösebb, minthogy az átutalt valuták árfolyamát néha nem naponként,

hanem hosszabb időre állapítják meg s ez az ingadozás esetleg hirtelen jelentékeny értékváltozásban jelentkezhetik. A postai szállításnál az összeg nagyságához igazodó szállítási díj is figyelembe jön, míg a váltóval mindezek a hátrányok elmaradnak.-

VÁLTÓVISSZAÉLÉSEK:

A gazdasági élet normálfolyamata mellett a váltóval való pénzszerzés igen egyszerű és gyors, ami különféle visszaélések lehetőségét teremt meg.-. Nem gyakori, mert könnyen leleplezhető az u.n. "pinceváltó", amelyen valódi és hamis aláírások vannak és fizetése képtelen, vagy nem létező személyre intézik. A pinceváltón csak a leszámíttatást megkísérlő kiállító aláírása valódi, vagyoni fedezete azonban neki sincs.- A váltó alakilag kifogástalan, annak teljes érték telensége csak a lejáratkor derül ki. A csalás elleni védekezés nem nehéz, mert a váltóleszámítolással foglalkozók az ismeretlen személyek nevével ellátott váltókat csak akkor fogadják el

leszámítolásra, ha az aláírók kilétét kikutatták. A család ilyenkor kiderül és kárt nem okoz.-

A váltóvisszaélések másik esete az, amikor fizetésképtelen személyek intéznek egymásra kölcsönösen váltót és ezzel azt a látszatot keltik mintha ezt üzleti kapcsolataik okából tennék. Előfordulhat az is, hogy a már eredetileg fedezett nélküli váltó pótlására a lejáratkor újabb és újabb váltót adnak, természetesen a rendszerint szaporodó leszámítolási kamatok következtében az előbbinél nagyobb összegűt. Ilyen esetben egyik váltó a másikra támaszkodik anélkül, hogy az elsőnek is volna fedezete. Ebben az esetben a visszaélést elkövető a visszaélés felfedezéséig a fedezetlen, egymást váltó váltókon lovagolva, quasi /:váltónyargalás:/ tartja fenn hitelét.-

A váltóval való visszaélés igen beszédemes neme az, amit "uzsora váltónak" neveznek, s amelynél nem a váltókötelezett, hanem a váltóra hitelt adó váltóbirtokos követel törvényellenes cselekményt.-

Ez a visszaélés abban áll, hogy a váltóbirtokos az adós szorult helyzetét, vagy tapaszt-

talatlanságát kihasználva, a maga javára az adós anyagi romlását előidéző tulságos anyagi előnyt biztosítva vesz át váltót, vagy a váltó összegével szemben aránytalanul csekély ellenszolgáltatást ad a váltó ellenében.-

Ez utóbbi visszaélés veszedelmes volta abban rejlik, hogy annak felderítése igen nehéz. Kétségtelen, hogy a váltókifogás korlátozásának megszüntetése és a szigorú váltóeljárás hatálytalanítása előbbre vinné a váltóuzsora elleni védelmet, azonban a váltóuzsora csökkenése, vagy megszűnése mégis a tőkésosztály általános morális színvonalának emelkedése és az üzérszellem kiküszöbölése révén kell, hogy megvalósuljon.-

Amikor a váltó történelmi fejlődésmenetével gazdasági szerepével a váltóval elkövethető visszaélések kérdésével foglalkozunk, szükségesnek látszik eme nagyjelentőségű ügylet jogi természetét is közelebbről megismerlni. Azt a problémakomplexumot, amely ezzel a kérdéssel és ennek kísérő kérdéseivel foglalkozik, a **VÁLTÓRA VONATKOZÓ TEORIÁK** névvel foglalhatnók össze.-

Előljáróban megjegyezhetjük, hogy valamenyny váltóteória között a legfigyelemreméltóbbnak

azt kell tekintenünk, amely jogászai szempontból a legelfogadhatóbb, a legtermészetesebb eszmét foglalja magában. Alig lehet kétséges, hogy a váltót mindég mint sajátos jogi jelleggel bíró értékpapírt, de lényegében mint két fél megállapodását magában rejtő ügyletet lehet helyesen felfogni. Ezzel kimondtuk azt is, hogy a váltóobligáció nem illeszthető oly formák közé, amelybe egy, vagy más sarkalatos tulajdonsága miatt nem illik. Helyes, ha a váltó vizsgálatánál az egyéb jogügyletekkel való hasonlóságaira figyelemmel vagyunk, de a váltót az általános magánjogi szabályok segítségével teljes egészében megítélni nem lehet. A váltót csak a váltóra nézve kifejlődött, tehát váltójogi szabályok alapján lehet vizsgálni.--

Amikor a váltó természetét vesszük vizsgálat alá, első kérdésünk, hogy a kötelezettség eredete a váltó kiállítását megelőző ügyletben, a váltókiállításban mint tényben, vagy a kész váltónak harmadik személyhez juttatásában keresendő-e? Minthogy célunk a modern jogélet által ismert véglegesen kialakult és nemzetközi jellemű értékpapírtípusként szereplő váltó vizsgálata,

természetes, hogy figyelmen kívül hagyjuk a kialakulás etapjait és a modern fogalmu váltót a kialakult modern váltójog tükrében óhajtjuk szemlélni.-

Említettük, hogy a váltót megelőzi valamely ügylet. /: a kibocsátó és a rendelvényes viszonyában:/. Ez az ügylet azt a megállapodást is magában foglalja, hogy az adós kötelezettségét váltó formájában fogja vállalni. Kérdés, hogy a váltó kiállítása ezt az u.n. "előügyletet" megszünteti-e? A válasz az, hogy nem, vagy nem mindig. Hogy nem mindig szünteti meg azt, abból látjuk, hogy ha a váltó elévül, a váltót nem váltják be. vagy az megsemmisül, de kivételesen egyéb esetekben is a hitelezőnek jogában áll a váltó alapügyletre visszamenni és az alapügylet alapján követelni az adóstól kötelezettségének teljesítését. Viszont az adós is tehet az alapügyletből eredő kifogásokat. Igaz, hogy igen kivételesen, de a kifogásolási jog megszorításából még nem lehet az alapügylet semmisségére következtetni. Mit mondtunk ezzel? Nem mást, mint azt, hogy a váltó lényegében csupán eszköz arra, hogy az adóst teljesítésre kényszerítse, de a kötele-

zetség gyökérszáalai az alapügyletbe nyulnak vissza, a váltó kiállítása után pedig a jogosítottak és kötelezettek között fennálló váltószerszűdésben rejlenek. Természetes, hogy a váltó későbbi birtokosai: a forgatók, úgy mondhatnók, elszakadnak az alapügylettől, hiszen ők valójában csak jótállók, akik a fizetési kötelezettséget az alapügylettől függetlenül vállalták el.

Látjuk tehát, hogy a felek megállapodásának szerződés az alapja, szerződésből ered a váltókiállítás és szerződésen alapul annak későbbi megszerzése is.-

A váltó örökölhethő, vagy végrehajtás utján is megszerezethető, vethetné ellen valaki, amikor is az ekként váltóbirtokossá vált személy és a váltónyilatkozat tevője között szerződés nincs. Ez azonban csak látszat. A mindenkori váltóbirtokos ugyanis nem egyéb, mint jogutódja az első szerződő félnek, a váltó kiállítója pedig tudja, hogy az első féllel kötött szerződés teljesítését tőle nemcsak ez, hanem annak jogutódai is követelhetik. Ameddig a váltó forgalomképes, addig az alapügylet jelentősége valóban semmis.-

Kétségtelen a szerződési teoria szemszögéből nézve, hogy a váltó mégis az alapügyletből származik. s ez nem tagadható azon az alapon, hogy váltó kiállítása a legkülönbözőbb ügyletek alapján történhetik, viszont a váltókötelezettség minden esetben ugyanaz. A váltó ugyanis csakis addig foglal magában egyenő és az alapügylettől "absztrahált" kötelezettséget, amíg forgalomban van. Ez a kötelezettség egyformaság azonban nyomban megszűnik akkor, ha a hitelező a váltó megsemmisülése esetén az alapügyletre támaszkodva vonja felelősségre az adóst. A hitelező váltóbeli jogutódainak ez nincsen ugyan módjában, azonban erre szükség sincsen, ha a váltót pótló, vagy váltómegsemmisítő bírói határozat birtokában vannak. Ha pedig az adós ilyen határozat nélkül is hajlandó a fizetésre, szükségtelen az alapügyletre visszamenni.-

Megállapíthatjuk tehát a szóbanforgó elmélet alapján, hogy a váltó az alapügylettel, az úgy nevezhető: előkontraktussal mindig kapcsolatban áll, ha ez a tény nem is látszik első pillantásra. A későbbi váltónyilatkozat-tevők kötelezése pedig a váltószerződésen nyugszik. Ez a

teoria, melyben, mint látjuk, a váltókötelezettség alapja a szerződés, látszólag sikerrel támadható azon az alapon, hogy nem beszélhetünk szerződésről ott - mint a váltó esetében - ahol a nyilatkozat a hitelező jogutódjával szemben nem vonható vissza.- Erre helyes ellenválasz, hogy a váltónál sem biztosíthatunk korlátlan ideig tartó visszalépési jogot, mikor a magánjogi ügyleteknél is korlátozott ideig jogosult a fél a visszalépésre.- A váltónál ez a visszalépési lehetőség a váltó kiállításáig, vagyis az alapügylet egész tartama alatt adva van. Az azután, hogy a további váltónyilatkozat nem vonható vissza, a váltó speciális természetéből folyik.-

Kétségtelen, hogy a váltónyilatkozat megtételével a nyilatkozattevő önálló /:váltó:/szerződést hoz létre, mégis ez nem annyira új kötelezettség teremtése, mint inkább az alapügylettel vállalt kötelezettség teljesítése céljából történik, mondhatjuk, ha az elmélet álláspontjára helyezkedünk.-

A váltónyilatkozattevőnek a váltó valamennyi későbbi birtokosa irányában fennálló kötelezettsége is ebből a kettős kötelemből ered.-

Egyfelől, mert szerződésileg kötelezte magát a fizetésre, másfelől: mert váltókötelezettséget vállalt. Ezt a kötelezettséget azonban természetesen nem kell kétszer teljesítenie, mert ha a váltó ellenében Pl. az eladó jogutódjának már fizetett, az eladó az alapügyletből folyólag a vételárat újból nem követelheti. Az adós kettős kötelezettsége ugyanis a váltó ellenében történő fizetéssel megszűnik.-

A szerződési váltóteoria később egyre inkább oda módosult, hogy a váltókötelezettség alapja nemcsak a felek megegyezése, hanem a megegyezést váltóba rögzítő írásbeliség, vagyis a váltó ^{nem} konszenzuális, hanem litterális obligáció. Ennek a litterális obligációnak a keletkezésénél azután közömbös az, hogy milyen okból tétetett a váltónyilatkozat, mert a kötelezettség kizárólagos alapja a nyilatkozat.-

Igy határolódik el az u.n. váltó előszerződés a váltótól, vagyis így válik el a váltó az alapügylettől.-

Ez a felfogás egyre erősödik s oda csúcsosodik, hogy a váltó kiállítása az alapügylettől és az intézvényes ellenszolgáltatásától füg-

getlen, a kötelezettséget tehát csupán a kiállítási ténye eredményezi.-

További lépést jelent ezen az uton az a felfogás, amely a váltószerszödés létét tagadva, a váltó kötelezettséget kizárólag a váltó kiállítójának a közönséggel szemben tett egyoldalú absztrakt fizetési ígéreteként fogja fel, amelyet a váltópapír minden későbbi jogos birtokosa érvényesíthet.-

Ez az elmélet a váltót már beváltása előtt fizetés számba veszi, tehát olyanféle szerepet tulajdonít annak, mint a papírpénznek. Ezért szokás a váltókötelezettség alapjára vonatkozó eme felfogást papírpénz elméletnek nevezni.-

Ha ezt az utóbbi elméletet alaposabban szemügyre vesszük, meg kell állapítanunk, hogy a váltó és a papírpénz között vont parallelitás nem helytálló. A váltó fizetési ígéret, a papírpénz beváltását az állam nem ígéri, hanem a papírt kötelező, tehát mindenki által elfogadandó fizetési eszközzé teszi. A váltót ezzel szemben mindenki a saját akaratából fogadja el értékkepén, a kiállító pedig kötelezettséget vállal a beváltására.-

Nem hasonlítható a váltó a bankjegyhez sem, mert a váltó nem tömegpapír, hanem egyéni szükségletek indokolják annak kiállítását s ezért nem bemutatóra szól, mint a bankjegy, melynél az előző birtokosok nem fellősek a későbbieknek. A váltónál már igen. Ezenkívül a váltó követelési papír, ennek a beváltása a rendeltetése, a papírpénz viszont értékreprezentáns, melynél a beváltó hatás csak a hitel eszköze. A váltóval nem fizetünk, mint pénzzel, hanem azért adjuk, hogy a váltó birtokos abból kifizettetését eszközölje.-

A váltókötelezettség tekintetében, amint látjuk, igen eltérő és a váltó jogi természetének vizsgálata szempontjából jelentős elméleti értékű tanok váltják egymást s ezek közé kell soroznunk azt a tant is, amely szerint a váltókötelezettség kizárólag a váltópapír formáján nyugszik. Az ugy nevezhető: "formatan" alkalmas a lényegtől való eltávolodásra, ezért annak reakciójaként a szerződési elméletnek oly formája kelt életre ismét, amely szerint a váltó kiállítás oka a kiállító és átvevő között létrejött, váltószerződésre irányuló ügylet. Az összegfizetési ígéret azonban a váltószerződéstől független és

effektív ellenszolgáltatás nélkül is kötelez.
Ez az u.n. "összegigéreti" elmélet.-

A váltóelméletek legelterjedtebb faja az egyoldalú írásbeli ígéret elmélete, amely szerint a váltókiállítás egyoldalú ténye egyedül létrehozza a váltókötelezettséget. Ennél az elméletnél tehát a váltókiállítás ténye szüli a váltókötelezettséget. /:kreációs teoria: /

Az egyoldalú ígéretet a váltókötelezettség alapjának valló elméletek konzekvenciáikban jogi ellentmondásokra vezetnek. Ezek az elméletek ugyanis nem adnak megnyugtató választ arra, hogy miként történhetik fizetési ígéret, ha hiányzik az, akivel szemben az ígéret megtételére valamilyen okból szükség van. Lehet ugyan ismeretlennel szemben is fizetési ígéretet tenni, de mindig attól feltételezetten, hogy valami módon ez az ismeretlen az ígéret tevőnek hitelezőjévé válik.-

A kreációs elmélet a harmadik jóhiszemű szerző érdekének védelmében arra az álláspontra helyezkedik, hogy mindenesetben, amikor a nyilatkozat attól származik, aki ellen érvényesíteni

akarják, fölösleges vizsgálni, hogy a kiállító a váltónyilatkozatot akarta-e, feltéve, hogy a váltót cselekvőképes állapotban állította ki.-

Bizonyos, hogy a váltóbirtokos szempontjából a forgalom érdekeinek ez felelne meg legjobban, mégis, ha alapelv is, hogy a váltókövetelés úgy áll fenn, ahogy azt a váltó feltünteti, ezt sarkigazsággént ilyen merev formában egy elmélet kévéért fenntartani mégsem lehet.-

A váltókifogások megengedése is azt mutatja, hogy kivétel nélküli szabály itt sincsen, joggal éri kár a váltóbirtokost, ha nem fejtett ki kellő gondosságot akkor, amikor a váltót értégyanánt elfogadta.-

Ha a váltókötelezettség alapja tekintetében kifejlődött elméleteken végig tekintünk, s kritikát óhajtanánk gyakorolni, megállapíthatnók, hogy a szerződéses váltóteoria az, amely helyes alapgondolaton látszik nyugodni. A váltó kiállítása mindig valamilyen alapügylet következménye, amelynek a legtöbb előnyt nyújtó értékpapirba; a váltóba való öltöztetése, vagyis a váltószerződés minden váltónál felismerhető. Az, hogy a váltónyilatkozattevő szigorú kötelezettségét a

végletekig megindokolni törekednek, s ezzel a szerződési tant, mint helyes alapgondolatot "elmossák" vezethet arra, hogy a legkülönbözőbb váltóelméletekkel igyekeznek e kivételes jelentőségű és sajátos jogi természetű követelésforgalmi eszköz jogi természetét - nem mindig helyesen megvilágítani.-

-O-O-O-O-O-
-O-O-O-O-
-O-O-O-
-O-O-
-O-

FORRÁSMŰVEK JEGYZÉSEK

- Dégen Gusztáv: A váltó történelme a legrégebbi időktől korunkig. Különös tekintettel a váltóelméletekre. Pest 1870.-
- Tóth Lajos: A váltó fogalma. Budapest, 1905.
- Novák Sándor: A váltó. Budapest. 1911.-
- Berényi Pál: A magyar váltójog. Pozsony-Budapest. 1901.-
- Beck Hugó: Igazságügyi törvények anyaggyűjteményei. III. 1876: XXVII. t.c. Váltótörvény. Budapest, 1878.
- Bozók Géza: Újabb törekvések a váltójog egységesítésére. Budapest, 1907.
- Buday Ákos: A váltójog nemzetközi egységesítése. Sátoraljaújhely, 1913.
- Jelentés a II. hágai nemzetközi váltójogi államberkezeletről. Nagy Ferenc, Fodor Áron és Sichermann Bernát. Budapest, 1912.-

Törvényjavaslat az idegen és a saját váltóra vonatkozó jog egységesítése tárgyában az 1912. évi július hó 23-án Hágában kelt nemzetközi egyezmény és a hozzátartozó egységes szabályzat becikkelyezéséről.
Dr. Balogh Jenő javaslata. Beny., 1914. jan. 20.-

Kuncz Ödön: A magyar kereskedelmi és váltójog vázlata. I. II. Budapest, 1922.-

-0-0-0-0-0-

-0-0-0-0-0-

-0-0-0-

-0-0-

-0-

TARTALOMJEGYZÉK:

A váltójog kialakulása:	11. oldal.	
A váltó szerepe a gazdasági életben: 13.		"
Váltóvisszaélések:	19.	"
A váltóra vonatkozó teoriák.....	23.	"
Forrásművek jegyzéke:.....	33.	"

-0-0-0-0-0-
-0-0-0-0-
-0-0-0-0-
-0-0-
-0-

DECEMBER 1964
1964 193